

УДК 327-048.87(1-32)

*Гарбовська Деніса,
студентка 2-го курсу магіратури
спеціалізації «Країнознавство»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: доц. Мелеганич Г. І.*

ОСНОВНІ ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ

У статті досліджуються основні форми міжнародного співробітництва регіонів. Подається класифікація і теоретико-методологічні підходи до розуміння таких понять: транскордонне, міжрегіональне, міжтериторіальне та транснаціональне співробітництво. У статті розглядаються основні особливості понять, механізми регулювання цих процесів, їх форми, відмінності, спільні риси та функції у міжнародному співробітництві.

Ключові слова: *регіон, транскордонне співробітництво, міжрегіональне співробітництво, між територіальне співробітництво, транснаціональне співробітництво, регіональна політика, єврорегіон.*

This article explores the main forms of international cooperation between regions. The classification, theoretical and methodological approaches to understanding the following concepts are presented: cross-border, inter-regional, inter-territorial and trans-national cooperation. The basic features of concepts, mechanisms of regulation of the seprocesses, their forms, differences, common features and functions in international cooperation are considered in the article.

Keywords: *region, cross-border cooperation, inter-regional cooperation, inter-territorial cooperation, trans-national cooperation, regional policy, Euro-region.*

Актуальність. Глобалізація стала невід'ємним фактом сучасного життя, який впливає на політичну, економічну, соціальну і культурну сфери і викликає реакцію на загальноєвропейському, національному та регіональному рівнях. За сучасних умов розширення процесів глобалізації зростає роль транскордонного співробітництва у житті регіонів і громад та відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях та підвищення їх конкурентоспроможності.

Стан дослідження. Науковому дослідженню проблематики транскордонного співробітництва присвячені роботи І. Арт'омова, П. Беленького [1], О. Богородецької, В. Борщевського, М. Буффона, С. Гакмана, О. Жука [4], О. Овчара [8], В. Чужикова, В. Гоблик,

Г. Мелеганіч [6], Н. Мікули [7], Є. Рябініна, І. Студеннікова [10], Т. Коморніцкі, С. Устича, Ю. Цибульської та інших.

Мета статті є розглянути основні інституційні форми міжнародного співробітництва на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно з другої половини ХХ століття в Європі починають формуватися основні інституційні форми транскордонного співробітництва. Спочатку транскордонні відносини розвивалися спонтанно в формі співробітництва місцевих органів влади, регіональних прикордонних співтовариств та громадськості у розвитку економічних, культурних і соціальних зв'язків, обмінів, завдяки інтенсифікації руху населення на прикордонних територіях країн Бенілюксу з метою вирішення спільних проблем у захисті навколишнього середовища, працевлаштування, спільного використання медичного обладнання тощо [8, с. 22-23].

Поліваріантність європейських досліджень інституційно-правового виміру сфокусована на практичній реалізації так би мовити базового юридичного документа з питань транскордонного співробітництва – Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, яку було підписано у Мадриді 21 травня 1980 року. Саме у цьому документі було уперше введений термін "транскордонне співробітництво"[3].

В Конвенції транскордонне співробітництво визначається як " ...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або органами влади, що знаходяться під юрисдикцією двох або кількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей"[4, с. 19].

У цьому контексті слід звернути увагу ще на два пункти, які чітко відображені у наведеному міжнародному документі, а саме:

– транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством;

– вислів "територіальні общини або власті" означає общини, власті або органи, які здійснюють місцеві або регіональні функції та визначаються як такі внутрішнім законодавством кожної держави [3].

Створення Асамблеї Європейських регіонів у 1985 році визначило поняття регіон. В ст. 2, розділу 2 Статуту Асамблеї визначається, що "регіон, в принципі, визначає органи місцевої влади на рівні, який знаходиться безпосередньо після центрального уряду та мають політичне правопредставництва, втілюване обраною регіональною асамблеєю". В цьому ж Статуті визначається міжрегіональне співробітництво, під яким розуміють

будь-які зв'язки, встановлені між регіонами, що належать до різних держав [1, с. 14].

Але виникла необхідність удосконалення категорійного апарату поняттям "міжтериторіального співробітництва", яке було введено Протоколом № 2 до Рамкової конвенції (1998). Це пов'язано з тим, що у міжнародні відносини можуть вступати, в залежності від національного законодавства, не лише регіони, які знаходяться безпосередньо після державного рівня, а й інші територіальні утворення та органи самоврядування нижчих рівнів і не обов'язково сусідні території (транскордонне співробітництво) [9].

"Міжтериторіальне співробітництво" означає будь-яку взаємоузгоджену діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами та органами влади двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми органами влади, включаючи укладання між територіальними общинами та органами влади інших держав угод про співробітництво [1, с. 53].

На наш погляд, є деякі розбіжності у трактуванні ст. 1 Додаткового протоколу до Європейської рамкової конвенції [2], коли робляться висновки про необов'язковість наявності кордону для транскордонного співробітництва. Однак у преамбулі до Протоколу № 2 до цієї ж Конвенції вказується на те, що співробітництво транскордонне здійснюється між органами влади сусідніх територій, а між іноземними органами влади, які не є сусідами – міжтериторіальне [9].

Таким чином, наведений документ чітко роз'яснює різницю між транскордонним та міжтериторіальним співробітництвом. Транскордонне співробітництво здійснюється між територіальними общинами або властями країн-сусідів (прикордонні регіони Польщі та України, Румунії та України), тоді як міжтериторіальне співробітництво здійснюється між територіальними общинами або властями країн, що не є сусідами та не мають спільного кордону (регіони Італії та України, Великобританії та України).

Рада Європи у своїх документах розглядає транскордонне співробітництво як співробітництво, яке не є зовнішньою політикою конкретної держави, а торкається зв'язків між органами влади на локальному і регіональному рівнях; не є способом, за допомогою якого територіальні самоврядування наділяються компетенціями, які вони не можуть мати відповідно до їх внутрішнього законодавства; не є способом для створення нової форми локальних або регіональних органів влади. Транскордонне співробітництво не загрожує територіальній цілісності держави, воно регулює відносини сусідства на локальному або регіональному рівнях між територіальними об'єднаннями. Метою транскордонного співробітництва є подолання державного кордону як соціального, господарського, інфраструктурного і культурного бар'єрів. Це спосіб, за допомогою якого

регіони об'єднують свої зусилля з метою вирішення спільних проблем. Транскордонне співробітництво функціонує в межах повноважень, закріплених внутрішнім правовим законодавством [4, с. 55-56].

Воно проходить низку етапів свого розвитку, а саме: партнери досліджують прикордонні регіони; зближаються з інституційними структурами в межах обох держав; визначають переваги й напрями співпраці, сильні і слабкі риси в можливостях співпраці і території для спільної діяльності; формують інституційні структури; забезпечують процес реалізації й оцінки проектів.

Таким чином, відповідно до трактування цього поняття Радою Європи, транскордонне співробітництво передбачає планування, розробку і реалізацію спільних проектів між адміністраціями, громадськими об'єднаннями і комерційними структурами прикордонних територій країн-сусідів. Сфери транскордонного співробітництва можуть охоплювати розвиток прикордонної інфраструктури, туризм і рекреацію, екологію і охорону навколишнього середовища, боротьбу зі злочинністю, культурний обмін тощо [1, с. 77].

На основі цього науковці пропонують такі класифікації міжнародного співробітництва регіонів:

- міжтериторіальне, міжрегіональне та транскордонне (Н. Микула);
- транснаціональне, інтеррегіональне (міжрегіональне), транскордонне (А. Балян, Ганс-Мартін Чуді).

У **Таблиці 1** відображено основні відмінності між наведеними формами міжнародного співробітництва регіонів [4, с. 73-74].

Таблиця 1

Форми міжнародного співробітництва регіонів

Транскордонне співробітництво	Міжрегіональне (інтеррегіональне) співробітництво	Транснаціональне співробітництво
Безпосередня сусідська кооперація в усіх напрямках життєдіяльності між усіма регіональними та локальними органами влади вздовж кордонів із залученням усіх учасників співпраці	Співробітництво між регіональними та локальними органами влади переважним чином в окремих секторах (не у усіх сферах життєдіяльності) за участю обраних учасників	Співробітництво між країнами (інколи за певних обставин і між регіонами) у вирішенні конкретної теми (наприклад, територіальне впорядкування), що охоплює взаємопов'язані великі території

Більшою мірою організоване, позаяк має давні традиції (регіональні/локальні)	Не має інституцій в структурі, позаяк не має традицій	Організаційно, інституційно знаходиться в стадії розвитку
Внутрішньо пов'язане зі структурою Асоціації Європейських Прикордонних Територій (AEBR)	Внутрішньо пов'язане зі структурою Асамблеї європейських регіонів (VRE) чи, наприклад, Конференції прибережних периферійних європейських регіонів (CRPM)	Мережа є слаборозвиненою, утім, у міжнародному форматі існують певні ініціативи (наприклад, Рада Європи, Північна Рада, CRPM)

Таким чином, поняття "міжрегіональне співробітництво" не є ширшим, ніж міжтериторіальне, яке визначає право будь-якого територіального органу влади співпрацювати з будь-якими відповідними територіальними органами влади інших держав (за Конституцією України – АРК, області, райони, міста, міські райони, селища або села). А от міжрегіональне співробітництво окреслює правові рамки територій, що стоять на другому після центрального рівня (для України – це області та Автономна республіка Крим, м. Київ та м. Севастополь; для Швейцарії – кантони; для Австрії, Німеччини – землі; для Польщі – воєводства тощо) [8, с. 39].

Транскордонне співробітництво означає співпрацю суміжних територій сусідніх держав, тобто визначальним є наявність кордону між співпрацюючими територіями. Можна вживати термін "міжтериторіальне транскордонне співробітництво", коли співпрацюють між собою прикордонні райони чи міста, але не можна говорити про транскордонне співробітництво держав, які не є сусідами [1, с. 69].

Отже, поняття "міжтериторіальне" та "міжрегіональне" можна вживати як ідентичні, якщо визначитися з поняттям регіон. Вище згадувалося визначення Асамблеї Європейських регіонів, але в науковій літературі воно є багатозначним і спроби уніфікувати цей термін не вдаються. Фактично, вживаючи термін регіон, чітко окреслюється значення в якому воно використовується в конкретному матеріалі. Якщо ж під територією розуміти різного рівня адміністративно-територіальні одиниці держави, включаючи й 2-й рівень безпосередньо після державного (тобто, в даному випадку – регіон), то поняття міжтериторіального буде включати і міжрегіональне співробітництво.

Проте саме регіони виступають найбільш керованою структурою, що займає рівновіддалене становище в управлінському просторі країни (центр –

регіони – міськради (райони) – громадянин); є історично найбільш стійкими територіальними утвореннями, що сформували за період свого існування відокремлені соціуми, деякі навіть з певним набором національних та етнічних ознак; сумірні за своїми розмірами з деякими країнами світу, являючи собою найбільш оптимальну структуру для позиціонування в зовнішньоекономічному просторі [6, с. 240].

Розглядати ж транскордонне співробітництво доцільно окремо, передусім тому, що в умовах транскордонного співробітництва проблем, які виникають та які необхідно вирішувати, є набагато більше, ніж тих, які виникають в стосунках територій (регіонів) різних держав. Часто ці проблеми носять об'єктивний характер – незалежний від людини: перенос забруднень на суміжні території, спільні водні ресурси тощо.

Загалом, транскордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та наслідків, які виникли на прикордонних територіях через їх розташування на національних околицях держав і має на меті поліпшення умов життя населення. Серед головних цілей такої співпраці:

- подолання існуючих стереотипів та упереджень по обидва боки кордону;
- усунення політичних та адміністративних бар'єрів між сусідніми народами;
- створення господарської, соціальної та культурної інфраструктури за умови формування спільних органів, господарюючих суб'єктів, осередків тощо [4, с. 17].

Знання та розуміння сусіда є так само важливими, як і формування довіри. Різноманітність проблем та потенційних можливостей розвитку по обидва боки кордону на просторах Європи призводить до того, що транскордонне співробітництво стає неминучим, бо служить втіленню в життя принципів міжнародного права в чітко визначеному регіональному аспекті [1, с. 61].

З огляду на те, що транскордонне співробітництво стосується всіх сфер життя суспільства, його нормативно-правове забезпечення умовно можна представити у чотирьох групах:

1) загальні європейські нормативні акти щодо функціонування та розвитку регіонів ("Європейська хартія місцевого самоврядування" (Страсбург, 1985 р.), "Хартія конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи" (1994 р.), "Європейська хартія регіонального просторового планування" (Торремолінос, 1983 р.) та ін.);

2) європейське законодавство, що стосується безпосередньо транскордонного співробітництва ("Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами" (Мадрид, 1980 р.), два додатки до неї: Додатковий протокол (Страсбург, 1995 р.) та

Протокол № 2 (Страсбург, 1998 р.), "Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів" та ін);

3) низка європейських документів, які регулюють різні аспекти транскордонного співробітництва ("Кіотська конвенція щодо спрощення та гармонізацію митних процедур", «Конвенція про комбіновані перевезення», "Європейська хартія регіональних мов і мов меншин" та ін.);

4) національне законодавство європейських країн (для України – Закон України "Про транскордонне співробітництво"(№ 1861-IV) від 24 червня 2004 р., який визначає зміст та основні положення транскордонного співробітництва в Україні; інші нормативно-правові акти) [7, с. 88-89].

У цілому міжнародне співробітництво регіонів здійснюється на підставі адміністративних, економічних або технічних угод, що укладаються місцевими органами влади прикордонних регіонів у межах їх повноважень. Типова угода містить широкий орієнтовний перелік сфер співробітництва, поставки товарів або надання послуг, серед яких: транспорт, дороги та автостради, спільні аеропорти, електро-, газо-, водопостачання; природоохоронні зони, місця відпочинку; екологічна безпека, освіта, професійна підготовка та дослідження; спільне використання медичних установ; спільні молодіжні та спортивні центри, табори; взаємодопомога у надзвичайних ситуаціях; проблеми, які стосуються мешканців прикордоння (зайнятість, житлово-комунальне господарство, соціальне страхування тощо); переробка відходів; аграрний сектор та інші [1, с.65].

Таким чином, транскордонне співробітництво є формою здійснення державної політики з урахуванням наддержавних інтеграційних процесів. З іншого боку, таке співробітництво є формою регулювання різноманітних спільних заходів суб'єктів прикордонних територій, але в першу чергу – зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Отже, транскордонне співробітництво є спільною діяльністю керівних органів прикордонних регіонів сусідніх держав у здійсненні стратегічного управління цими регіонами. Можна виокремити чотири рівня реалізації транскордонної співпраці:

– міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору;

– державний рівень: виробляється національна політика транскордонного співробітництва та узгоджуються національні інтереси із загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;

– регіональний рівень: реалізується регіональна політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн.

На цьому рівні для здійснення співробітництва здебільшого створюються такі транскордонні утворення, як єврорегіони, міжнародні асоціації, організації, фонди та Робочі співтовариства;

– місцевий (локальний) рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій [8, с. 19].

З огляду на набутий досвід розвитку прикордонних відносин транскордонне співробітництво на місцевому рівні здебільшого здійснюється у таких формах: у рамках виконання проектів, шляхом прямих контактів, на рівні Робочих груп [10, с. 95].

Прикладом стратегічного забезпечення транскордонного співробітництва на наддержавному рівні є відповідний досвід ЄС. Як відомо, найпоширенішою формою транскордонного співробітництва в Європі є єврорегіон. Перший євро регіон "Єврорегіо" (Euroregio) був заснований у 1958 р. Регіонами-учасниками стали землі Нижня Саксонія та Північний Рейн – Вестфалія у Республіці Німеччина та провінції Гелдерланд, Оверейсел та Дренте з боку Нідерландів. Учасниками стали міста Мюнстер, Енсхеде та Хенджело.

Практика функціонування євро регіонів у останні роки показала свою ефективність у справі ліквідації бар'єрів для вільного руху людей, товарів, послуг, капіталів. Німеччина, Польща, Чехія та інші країни створили єврорегіони по всьому периметру своїх кордонів, що зумовлювалося, зокрема, поглибленням євроінтеграційних процесів та удосконаленням механізмів фінансування регіонального розвитку в Європейському Союзі [7, с. 24-25].

Таким чином, єврорегіони – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Єврорегіони можуть створюватися як юридична або неюридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування [8, с 23].

Функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва характеризується такими особливостями:

– створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи;

– правове регулювання на території кожного з членів євро регіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, у склад якої він входить;

– організаційна структура єврорегіону виконує координаційні функції і не має владних повноважень, а також не може підміняти органи влади, що діють на території кожного з його членів;

– у політичному сенсі єврорегіони не діють супроти національних інтересів держави; не є наднаціональним утворенням;

– у своїй діяльності єврорегіони не підміняють зовнішньополітичні функції держав, прикордонні території яких є членами єврорегіонів;

– необхідною умовою ефективного функціонування єврорегіонів є наявність чітко визначених спільних інтересів їх членів, зокрема, у розв'язанні таких проблем:

- зміцнення взаємної довіри та безпеки;
- вироблення спільної стратегії охорони довкілля, використання спільних водних ресурсів;

- вироблення спільної стратегії просторового розвитку транскордонного регіону;

- спільного використання енергетичних ресурсів;

- узгодження розвитку прикордонної інфраструктури;

- розвитку спільної підприємницької та інформаційної інфраструктури;

- ефективного використання людських ресурсів шляхом взаємного визнання їх професійної кваліфікації, створення єдиного ринку праці;

- підтримки спільних місцевих ініціатив органів місцевого самоврядування, громадських організацій [10, с. 94-95].

Найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які, здебільшого, мають неформальний характер та спрямовані на спільні дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Єврорегіони – найвища з організаційних форм. Вони можуть створюватися як юридична, так і як неюридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування [7, с. 124].

У свою чергу, існують інші форми транскордонного співробітництва. Крім єврорегіонів, в Україні іншою, новою, формою співробітництва є транскордонні кластери. Кластерна модель ведення господарства надзвичайно популярна в державах Європейського Союзу, оскільки вона зумовлена сприятливим поєднанням регіональних факторів і наступним розвитком зв'язків між підприємствами всередині самого кластеру. Транскордонне співробітництво у формі кластерів сприяє забезпеченню належного рівня вітчизняного виробництва, залученню інвестицій та підвищенню ефективності й розвитку самого регіону. Разом з тим в Україні

кластерна модель транскордонного співробітництва не набула поширення [8, с. 29-30].

Усе більше набуває розвитку така форма транскордонного співробітництва, як Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС), які створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС з метою зміцнення економічного та соціального єднання [4, с. 5]. Створення та діяльність ЄУТС має певні особливості, відмінні від інших форм транскордонного співробітництва, а саме: ЄУТС є юридичною особою, учасниками якої можуть бути не лише держава, органи регіональної чи місцевої влади, а й громадські організації чи інші юридичні особи, які реалізують співробітництво на всіх рівнях регіональної політики ЄС (транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівнях).

Висновок. Отже, міжнародне співробітництво на регіональному рівні – це досить складний та важливий процес, який може охоплювати широке коло сфер життєдіяльності та великі за своїми масштабами території. Такі поняття, як транскордонне, міжрегіональне, міжтериторіальне та транснаціональне співробітництво різняться у своїх трактуваннях, але все ж таки мають певні спільні риси. Загалом, ці види регіонального міжнародного співробітництва мають свій механізм регулювання (як на міжнародному, так і на національних законодавчих основах), форми, способів реалізації та методів фінансування. Можна з впевненістю стверджувати, що в умовах глобалізації саме міжнародне співробітництво стає все більш актуальним і привертає увагу багатьох науковців.

Список використаних джерел

1. Беленький П., Мікула Н. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні. // Регіональна економіка 2001. №3. С.61–74.
2. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: Протокол, Міжнародний документ від 09 листопада 1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_099
3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106
4. Жук О.П. Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС). // Розвиток нових форм транскордонного співробітництва : матеріали круглого столу, 28 квітня 2009 р. / відп. ред. Н.А. Мікула. Львів, ІРД НАН України, 2009. 109 с.

5. Комюніке Комісії Ради та Європейського Парламенту "Розширена Європа – Нові сусіди: Нова система стосунків з нашими східними та південними сусідами". Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_495

6. Мелеганіч Г. Стратегічне значення транскордонного співробітництва для сталого розвитку регіонів України (на прикладі Закарпаття). // Мультикультуралізм та різноманітність у XXI столітті: Книга тез Міжнародна академічна конференція, Берегове, 27-28 березня 2018 р. / Під редакцією: ЕнікоНадь-Колоссварі-Сільвія Ковач. ТОВ «РІК-У». С. 240–244.

7. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: посібник. К.: Крамар, 2011. 259 с.

8. Овчар О.М. Розвиток транскордонного співробітництва в умовах Європейської політики сусідства. К.: НАДУ, 2010. 40 с.

9. Протокол №2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: Протокол, Міжнародний документ від 05 травня 1998 року №2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_520

10. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів. / за ред. С. Максименка. К.: Логос. С. 94–95.

REFERENCES

1. Bieliienkyi, P.Yu., & Mikula, N. (2001). Formuvannia ta rozvytok systemy mizhrehionalnoho ta transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukraini [Formation and development of the system of interregional and cross-border cooperation in Ukraine]. *Rehionalna Ekonomika– Regional Economy*, 3, 61-74 [in Ukrainian].

2. Dodatkovyi Protokol do Yevropeiskoi Ramkovoї Konventsii pro Transkordonne Spivrobitnytstvo mizh Terytorialnymy Obshchynamy abo Vlastiamy: Protokol Mizhnarodnyi dokument vid 09 lystopada 1995 roku [Additional Protocol to the European Outline Convention on Transfrontier Cooperation between Territorial Communities or Authorities: Protocol, International Document of 09 November 1995]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_099 [in Ukrainian].

3. Komuniuke Komisii Rady ta Yevropeiskoho Parlamentu "Rozshyrena Yevropa – Novisusidy. Nova systema stosunkiv z nashymy skhidnymy ta pivdenmy my susidamy" [Communique of Commission of the Council and the European Parliament "An enlarged Europe - New neighbors: A new system of relations with our eastern and southern neighbors"]. *Povidomlennia Yevropeiskoi Komisii Dlia Rady Ta Yevropeiskoho Parlamentu*– Report from the European

Commission to the Council and the European Parliament. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_495[in Ukrainian].

4. Mikula, N. A., & Tolkovanov, V. V. (2011). *Transkordonne Spivrobitnytstvo: Posibnyk* [Cross-border cooperation: a guide]. Kiev: Kramar[in Ukrainian].

5. Ovchar, O. M., & Kryvtsova, V. M., & Kaduk, N. I.(2010). *Rozvytok Transkordonnoho Spivrobitnytstva V Umovakh Yevropeiskoi Polityky Susidstva* [Development of cross-border cooperation in the context of the European Neighborhood Policy]. Kiev: NADU [in Ukrainian].

6. Melehanych, H. (March 27-28, 2018). *Stratehichne znachennya transkordonnoho sluzhinnya dlya staloho rozvytku rehional'noyi Ukrayiny (na prykladi Zakarpattya)* [Strategic importance of cross-border cooperation for sustainable development of Ukrainian regions (on the example of Transcarpathia)]. *Multykulturalizm ta riznomanitnist u 21 stolitti mizhnarodna: Knyha Tez Akademichna Konferentsiia – Multicultural is mand diversity in the 21st century: Book of abstacks International Academic Conference*. Berehove: RIK-U” LLC [Editedby: Eniko Nagy-Kolozsvari-Szilvia Kovacs] [inUkrainian].

7. *Protokol 2 do Yevropeiskoi Ramkovoї Konventsii pro Transkordonne Spivrobitnytstvo mizh Terytorialnymy Obshchynamy abo Vlastiamy: Protokol Mizhnarodnyi dokument vid 05 travnia 1998 roku* [Protocol No. 2 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities: Protocol International Document of 05 May 1998] Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_520 [in Ukrainian].

8. Studennikov I. *Transkordonne Spivrobitnytstvo Yak Krok Do Vyznachennia Kontseptsii Rehionalnoi Polityky* [Cross-border cooperation as a step towards defining the concept of regional policy]. *Na shliakhu do Yevropy. Ukrainskyi dosvid YevroRehioniv– On the Road to Europe. Ukrainian Experience of Euro Regions*, 94-95 [in Ukrainian].

9. *Yevropeiska Ramkova Konventsiiia pro Transkordonne Spivrobitnytstvo mizh Terytorialnymy Obshchynamy abo Vlastiamy* [The European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106[in Ukrainian].

10. Zhuk, O. P. (2009). *Yevropeiski Ugrupuvannia Terytorialnoho Spivrobitnytstva (YeUTS)* [European Groupings of Territorial Cooperation (EGTC)]. *Rozvytok Novykh Form Transkordonnoho Spivrobitnytstva Materialy Kruhl. Stolu– Development of New Forms of Cross-Border Cooperation: Round Table Materials*. Lviv, IRDNAS of Ukraine [in Ukrainian].